

Groenendijk : of haalt Vlaanderens botanisch meest belangwekkend natuurmonument 1981 ?

Achter de laatste rij lage blonde duintjes, die zó ver van de zee verwijderd liggen dat ze weifelen of ze nu niet of wel nog zouden stuiven, en uitdeinend over de weelderige poldervlakte, koesteren zich dromerig de laatste restantjes van wat men de binnenduinrand noemt. Sinds amper vijf jaar ten volle als één van de meest belangwekkende botanische schatkamers van Laag-België herkend, is dit unieke landschap nu met de totale vernieling bedreigd.

uitgestrekte moerassige laagten, in augustus wemelend van Parnassia en duizendguldenkruidjes, en waarvan bij ons alleen in Oostduinkerke en De Panne nog maar enkele schamele vlekjes overblijven.

Echt duinbos hebben we in België niet (de enkele populieren- en dennenaanplantingen daargelaten) — hebben we waarschijnlijk ook wel nooit gehad —, en zodoende klopt het hierboven opgehangen beeld eigenlijk wel tamelijk goed met wat je bijvoorbeeld in het

plaatsen liggen veel minder dikke zandpakketten veel "glijdender" over vroegere polderafzettingen "uitgewaaid". Het is nu precies die innige verwevenheid met de zo wezenlijk anderse kleiïge polder — via tal van oudcultuurlijke invloeden —, waaraan deze binnenduinzand haar zo merkwaardige botanische rijkdom zal te danken hebben.

Bij het horen van het woordje "duinen" denkt wel iedereen onmiddellijk aan die hoge, stuivende zandmassa's, nauwelijks begroeid, of dan alleen met ruig Helmgras en hier en daar doornstruweel. Misschien roept het bij sommigen ook wel de helder-lichtend geelgroene tapijten van Duinsterretjesmos op, en die enkelen die zo gelukkig waren ook al in Nederland of Frankrijk te hebben gegrassduind, weten al die dorre toestanden in mozaïek met

staatsnatuurreservaat van de Westhoek vindt: een barre, woeste wereld, gedoemd tot een nooit eindigend gevecht met wind en zout en stuivend zand die er meedogenloos op inbeuken ... en meteen haar hele glorie verzekeren.

Toch omvat de kustduinstrook veel meer dan dat. Lang niet overal immers is de grens tussen duin en polder zo scherp als bijv. in Westhoek. Op tal van

Hoe het allemaal begon.

Hoe het allemaal begon, dat is al met al eigenlijk nog vrij onduidelijk. Wel staat het vast dat er in België maar weinig duingebieden veel ouder zijn dan de 12e eeuw. Wat daarvoor gebeurde, is nog twijfelachtig. Vermoedelijk dateert de nu door polder ingesloten, sterk afgevlakte, en diep ontkalkte gordel van Adinkerke-Ghyvelde van tijdens de verlandingsperiode van

de subboreale zeeregressie die volgde op de Flandriaan-transgressie; wellicht zijn ook de meest landinwaarts gelegen duinen te Westende in die periode afgezet, en heel misschien ook de pal oostwaarts uitwijkende smalle gordel waarop Nieuwpoort gebouwd is, en ook noordwaarts door een smalle wig polderland van de jongere duinen gescheiden is. (De problematiek van de afwijkende midden- en oostkust laten we hier verder buiten beschouwing).

Het grootste deel van deze oudste duingordels is echter door de later binnenspoelende zee weer verzwolgen (van de 4e tot de 8e eeuw: de zgn. Duinkerken II-transgressie). Belangrijke afzettingen van duinzand konden pas weer op gang komen, toen de zee zich vanaf de 8e eeuw begon terug te trekken. Vermoedelijk dateert een groot deel van de huidige duinstrook (meest landwaarts gelegen) van deze periode; maar de belangrijkste zandpakketten zouden wellicht nog veel recenter, vanaf de 13e eeuw zijn afgezet, landwaarts de oudere gordel plaatselijk min of meer "overspoelend".

Wat nu precies in elk duinterrein van welke fase afkomstig is, is echter tot op heden onbekend gebleven. Al met al is dat ook wel moeilijk na te gaan, want men mag rustig veronderstellen dat ook later nog, na hun afzetting, de verschillende formaties hier en daar terug actief zijn gaan evolueren, en dat bij deze vernieuwde verstuingen ook wel mengsels van deze verschillende sedimenten zullen gevormd zijn, terwijl ze zich anderzijds ook wel verder en geleidelijker over de polderafzettingen zullen hebben verspreid.

Hoe dan ook, de slotsom was een complex en uitermate boeiend geheel van geologische overgangssituaties, niet alleen tussen de verschillende duinafzettingen onderling, maar ook tussen hen en de polder. Veruit het sterkst uitgesproken waren die gradiënten onmiddellijk aan weerszijden van de IJzer, tussen Oostduinkerke en Nieuwpoort enerzijds, en Nieuwpoort en Westende anderzijds. Hoe belangrijk dit complex voor het uiteindelijk landschapsbeeld wel was, valt uit zijn verdere evolutie af te leiden.

Wat er verder nog gebeurde .

1. De bodem.

Zeer belangrijke veranderingen zouden inderdaad gaan spelen, eens het zand eenmaal afgezet was. Vooreerst in de bodem. Het duinzand is aan onze Westkust namelijk in oorsprong zeer kalkrijk, bevat tot meer dan 8% CaCO_3 .

Dat is lang niet overal zo: vermoedelijk komen nergens meer noordoostelijk zulke hoge kalkwaarden voor. Dat wij er wel mee gezegend zijn, is te danken aan het zeer rijke schelpdierenleven in het Noordfranse zeewater, dat op zijn beurt weer grotendeels bij de gratie van de Engelse en Franse kalkklippen gedijt.

Maar niet alleen langs de kustlijn van zuidwest naar noordoost treden dergelijke aanzienlijke kalkgradiënten op. Kalk is namelijk oplosbaar in water, wat maakt dat het onder invloed van het regenwater vanuit de oppervlakte naar diepere lagen zal uitgespoeld worden. Eén en ander is een relatief zeer snel proces (na ongeveer 100 jaar zou reeds de helft zijn uitgespoeld!), wat maakt dat niet alleen onze oudste duingebieden (Adinkerke, Westende ...) zo goed als geheel "uitgelooft" zijn, volstrekt kalkloos tot op grote diepte, maar dat ook de jongere gordel daterend van de 12e eeuw, al duidelijke tekenen van oppervlakkige verzuring vertoont. Maar er is meer. Want ons klimaat is niet alleen regenrijk, het is bovendien koel genoeg, om er onder invloed van de koloniserende vegetatie al gauw humusvorming op gang te krijgen, dit in tegenstelling tot de Franse zuidwestkust. Nu zijn het precies die humuscomplexen in een van oorsprong kalkrijke omgeving, die door de beroemde botanische lekkernijen zo zeer op prijs worden gesteld. Men moet daarbij dan nog bedenken, 1) dat door de secundaire verstuingen, plaatselijk weer vers, min of meer kalkrijk zand aan de oppervlakte kan komen in een overigens ook weer reeds min of meer humeus, verzuurd gebied, 2) dat humusvorming en ontkalking op zuid- en noordhellingen in geheel andere aard en mate tot stand komen, en 3) dat, last but not least, al deze processen dan nog in zeer hoge mate beïnvloed worden door de nabijheid van de grondwatertafel, zelf weer functie van

de diepte der onderliggende kleilagen: men ziet al gauw in, dat dit relatief zo jong binnenduinzandgebied zich op die korte tijd tot een voor ons lage landje werkelijk onwaarschijnlijk gradiëntrijk landschap ontwikkeld heeft. Dat het gebied tussen Oostduinkerke en Nieuwpoort, met haar talloze raakvlakken tussen de verschillende afzettingen, hierin de kroon spant, is zonder meer duidelijk.

Morielje

2. De flora.

Intussen is heel de nieuwe wereld al heel gauw door planten gekoloniseerd. En het moet ons niet verwonderen, de enorme variatie in milieutypes die die wereld vertegenwoordigde in aanmerking genomen, dat ook die flora een uiterst verscheiden en soortenrijke aanblik is gaan vertonen. Vooreerst, in de voorste duingordels, een heleboel echte kustplanten, waarvan vele een beetje zout nog best kunnen verdragen, zoals Biestarwegras, Helm, Zeewolfsmelk, Deens Lepelblad. Dan, ook profiterend van het milde zeeklimaat, maar minder strikt aan de kust gebonden, enkele soorten die toch ook maar liefst binnen de invloedssfeer van de Atlantische Oceaan blijven, zoals Knopies en Teer Guichelheil, in de pannen, en Bergglas en Fakkelgras, die meer zuidelijk wel op kalkgraslanden voorkomen, maar zich hier alleen nog maar op de warme duinweiden wagen. Maar dan ook, juist op die gestabiliseerde

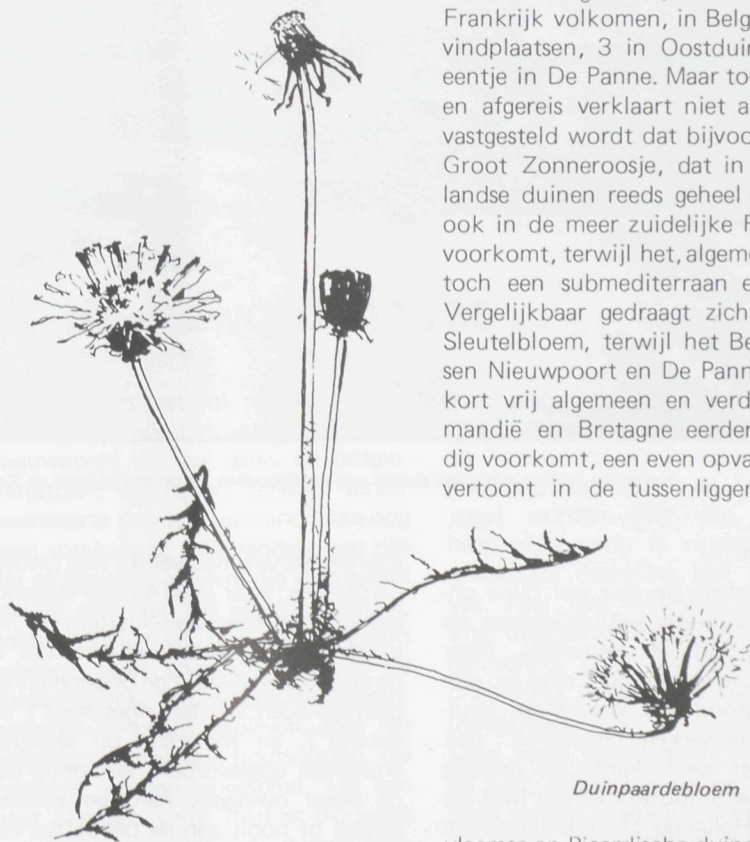

duingraslanden, en in de rand ervan met struweel, een heleboel uitgesproken warmteminners, de ene van bij de Middellandse Zee, waaronder onze meest schitterende zorgenkinderen, zoals Groot Zonneroosje, Kalkbedstro, Harlekijn, Hondskruid, Voorjaarsganzerik, Aarddistel en noem maar op, de andere helemaal uit de Oosteuropese steppen, zoals Duinroosje, Wilde Asperge, Nachtsilene, Ruig Viooltje, Parelzaad, allemaal soorten die we verder landinwaarts pas weer in de Maasvallei, en in Lotharingen zullen aantreffen. De vochtige pannen, met een uitgesproken koel microklimaat, trokken daarentegen een aantal juist noordelijke soorten aan, die we net zo min hoog genoeg kunnen waarden: Rondbladig Wintergroen, Parnassia, Moeraswespenorchis en Slanke Duingentiaan. Naast deze opmerkelijke combinatie van de meest diverse floraelementen, worden de duinen nog door een andere bijzonderheid gekenmerkt. Iedereen die zich hier al met plantjes-determineren heeft bezig gehouden weet, hoe lastig het kan zijn Dwergdravik van Zachte Dravik te onderscheiden, of Knoldoddegras van Timoethee, om van Kleverige, Duin- en Gewone Reigersbek nog maar te zwijgen. Het Duinviooltje is een al even problematisch geval, en in menige flora zal men het nog als een ondersoort van het Driekleurig Viooltje aangeduid zien; hetzelfde geldt trouwens voor het Groot versus en het Gestippeld Zomerroosje. Van Vroegeeling blijkt er een vorm voor te komen met kortere vruchtjes, Duinruit is eigenlijk maar een ondersoort van Kleine Ruit, en de Hondsviooltjes uit de duinen zijn ook niet helemaal die uit het binnenland. Wat we over de kustvorm van 't Geel Walstro moeten denken is nog onduidelijk, en wat Fakkelgras betreft, dat mag je gewoon hopeloos noemen. Onlangs nog is gebleken dat de Parnassia's uit de duinen en die van 't binnenland genetisch zouden verschillen, hoewel daar uiterlijk nog niets van te zien is; en ook van de Slanke Duingentiaan wordt het bestaan van 2 verschillende vormen vermoed.

Kortom, als in geen andere streek is de flora van de duinen nog in volle natuurlijke ontwikkeling, zijn zich in de meest uiteenlopende groepen nieuwe soorten uit de oude aan het vormen,

zodanig zelfs dat men bijna kan stellen dat men maar naar de kust moet om de biologische evolutie als het ware vlak onder de ogen te zien plaatsgrijpen. Die volle floraexpansie, die zich overigens ook door de inburgering van tal van "vreemde vogels" uit (denken we bijvoorbeeld maar eens aan Winterpostelein, of de Teunisbloemen, oorspronkelijk alle Amerikanen), mogen we hoogstwaarschijnlijk aan de geringe ouderdom van de duinstreek toeschrijven.

Maar daar raken we meteen de meest verrassende paradox van de duinflora aan: dat de duinen, als één van onze allerjongste landschappen, en dus zo kort nog maar met floraelementen gevoed, nu al tot één der soortenrijkste geworden zijn. Wellicht kan ook hier veel door de grote milieuverscheidenheid verklaard worden; maar een heel belangrijke oorzaak moeten we elders zoeken.

Duinpaardebloem

Het kustgebied, met de invloed van zeestromingen, de nooit aflatende windactiviteit, het perfect getemperd klimaat en vooral: de basis voor de belangrijkste trekroutes van vogels (maar vroeger wellicht van nog tal van

andere dieren, de mens niet uitgesloten), is als geen andere tot een ware snelweg voor zaadverkeer geworden. Talrijke verspreidingskaartjes van geheel Westeuropa illustreren dat prachtig. Vooral vanuit Zuid-Frankrijk rukken talloze soorten noordwaarts op; de ene blijft wat zuidelijker, de andere raakt wat verder noordwaarts; vooral de punt van Bretagne schijnt lastig te overbruggen te zijn, en verder ook de uitgestrekte rotskusten, noordwaarts van Normandië. Maar ook in België blijken voor veel soorten areaalgrenzen te liggen: zo reiken Bergglas en Zee-wolfsmelk in België niet verder dan Nieuwpoort; in Nederland zijn ze nog maar met hele enkele, schaarse voorpostjes vertegenwoordigd; voor Kalkbedstro is die grens zelfs absoluut. Andere doen het precies andersom, zoals de merkwaardige Duinstinkzwam (die — in verse toestand — niet stinkt, maar lekker zoet ruikt, naar Maartse Viooltjes!). Die is in Scandinavië en Nederland algemeen, maar ontbreekt in Frankrijk volkomen, in België ken ik 4 vindplaatsen, 3 in Oostduinkerke, en eentje in De Panne. Maar toch, dat open afgereis verklaart niet alles: want vastgesteld wordt dat bijvoorbeeld het Groot Zonneroosje, dat in de Nederlandse duinen reeds geheel ontbreekt, ook in de meer zuidelijke Franse niet voorkomt, terwijl het, algemeen gezien, toch een submediterraan element is. Vergelijkbaar gedraagt zich de Echte Sleutelbloem, terwijl het Bergglas tussen Nieuwpoort en De Panne tot voor kort vrij algemeen en verder in Normandië en Bretagne eerder overvloedig voorkomt, een even opvallend hiaat vertoont in de tussenliggende Frans-

vlaamse en Picardische duinen. Over de oorzaak hiervan tast men nog helemaal in het duister. Maar al met al is de heel aparte positie van de Belgische Westkust binnen het hele Westeuropese areaal hiermee nog maar eens ten overvloede aangetoond.

Opvallend zijn tenslotte nog de verspreidingspatronen van een aantal planten binnen de Belgische context en de opmerkelijke plaats die het IJzerestuarium hierin bekleedt. Zo komen Blauwe Zeedistel en Zeewinde, zuidelijke soorten nochtans, alleen ten noord-oosten van deze grens vrij regelmatig voor, terwijl ze ten zuidwesten uiterst schaars zijn (en ook de omgekeerde situatie doet zich voor vele soorten voor).

Wellicht zijn de verklaringen hiervoor van een nog heel andere orde: de verschijning van de mens.

in de vorige eeuw nu niet bepaald wat hij vandaag is. Het is inderdaad pas in de tweede helft van de 19e eeuw dat men met een systematische ontginning van de duinen is begonnen. In 1847 was de hele westkust van de Franse grens tot aan Oostduinkerke, zeewaarts zelfs tot aan de IJzer, één groot, qua natuurlijk reliëf nog geheel onaangeroerd duingebied, dat slechts door 2 dwarswegen, De Panne-Veurne en De Panne-Adinkerke doorsneden was.

In 1860 reeds had de landbouwoppervlakte blijkbaar haar maximale omvang gekregen: men vindt in recentere

bemesting stellen, zoals Massart (1907: 417) beschrijft. Trouwens, het grove duinzand hield toch geen voedingsstoffen op: ze werden er met de minste regen weer uitgelooft. Geen wonder dat alleen rogge en aardappelen het er uithielden.

De waterhuishouding was — naar landbouwmaatstaven — trouwens even ongunstig: droge zomers waren nefast, maar natte winters, die in deze laaggelegen stroken overstromingen veroorzaakte, evenzeer, wat dan weer het graven van afvoersloten noodzaakte.

En daarbovenop de aanhoudende zeewind: dekten men de versgeploeg-

Bewerkte velden, vóór het planten van aardappelen, in de duinenpan te Koksijde (foto Massart ± 1910)

3. De mens.

Het is vandaag de dag wel bijna onvoorstelbaar geworden, de duinen als landbouwgrond te gebruiken. Maar toch, het zit er wel héél diep in, den woesten grond tot vruchtbare landouwen te bewerken, en daarbij: ook hier zijn er weer duinen en duinen; vergeten we tenslotte niet dat heel die beroemde Hollandse bloembollenstreek niets anders is dan één enorme, zij het dan in meer of mindere mate afgezan-

de en geëgaliseerde binnenduinstruik. Maar vooral: voor wie honger heeft is alles welkom, en de levensstandaard van de landelijke bevolking was kaarten althans nauwelijks nog nieuwe perceeltjes. Maar in de daarop volgende jaren begon men stelselmatig met het inrichten van landbouwperceeltjes in de vochtige valleien: de oppervlakkige oneffenheden werden afgeschept ("afgezand"), en het zand op walletjes eromheen opgeworpen. Weelderig was de oogst overigens niet, en voldeed zelden of nooit aan de behoeften van een gezin; hooguit hielp het de boeren, die tevens visser of handarbeider waren, de eindjes aan elkaar te knopen. Over rundvee beschikte men niet, dus ook niet over stalmest, en de akkertjes moesten het met wat visafval als enige

de grond niet af met takken, dan mocht men vrezen dat de zaak gewoon uitstouf. Men trachtte hieraan dan ook te verhelpen door de walletjes rond de minuscule perceeltjes met houtgewas te beplanten, bij wijze van windscherm: meestal betrof dit elzen, die als hakhout, en Populieren, die vaak als knotboom beheerd werden; soms ook Vlieren of Meidoorns en de verder in het natuurlijk duinstruweel ontbrekende Sleedoorns en Seringen.

De uit- en overstuivingen hadden nog wel andere oorzaken: de hogere duinruggen, die niet afgezand konden worden, werden immers beweid door

schapen, geiten en ezels, met een intensiteit die men, te oordelen naar de door Massart gepubliceerde foto's, waarschijnlijk rustig met "plaatselijk nogal overbegraasd" mag aanduiden. De aantasting van het vegetatiedek moet overigens ook wel voor een groot deel aan een andere oorzaak toegewezen worden, die ook (zij het vele eeuwen vroeger) door de mens was ingevoerd: het konijn. Hoe ver de invloed van dat, na kap en

brand het duin ingestuurde vee reikte, ruimtelijk gezien dan, is veel moeilijker te achterhalen dan wat de landbouwpraktijken betreft: evenzeer als het tijdstip waarop dit een aanvang en een eindpunt op elke plaats heeft aangenomen. Maar het staat alleszins wel vast, dat zich hierdoor bovenop de al zo talrijke natuurlijke gradiënten en de toegevoegde ruimtelijke diversiteit onder de vorm van houtwalletjes, greppels en wat dies meer zij, tal van begrazings-

en bemestingsgradiënten hebben ingesteld tussen maagdelijk oerstruweel en gemillimeterd mosdek, en dat al deze overgangssituaties van enorme betekenis geweest zijn, en nog zijn, voor de verdere ontwikkeling van het plantendek.

Tot welk een botanische lusthof de binnenduinrand onder invloed van die extreem-gradiëntrijke toestanden is geëvolueerd, kunnen we niet beter laten aanvoelen dan door een beschrijving van de Groenendyk zelf.

De Groenendijk: Wat hij geworden was.

Met de Groenendyk (inclusief Monobloc) wordt bedoeld het gebied, gelegen te Oostduinkerke, begrensd in het noorden door de Polderstraat, in het westen door de begraafplaats en aanliggende wegen, in het oosten door de grens met Nieuwpoort, en in het zuiden door de polder; het omvat ongeveer 90 ha.

Het bestaat in essentie uit een vrij laag duinmassief, dat in verhouding reeds zeer lang een opvallend geïsoleerde ligging ten opzichte van de jongere duinen heeft gekregen. Zowel ten zuiden als noordoostwaarts is het begrensd door polderafzettingen; slechts een smalle maar lange duinrug loopt van hieruit pal oostwaarts, richting stad Nieuwpoort. Maar ook noord- en westwaarts liggen lage, 's winters plaatselijk flink overstromde gebieden, deels duin-, deels overgangsgronden; alleen de noordwesthoek ligt iets

hoger. Het is dan ook niet te verwonderen, dat al die randgebieden vlak bij Nieuwpoort al heel gauw de ontginningstoer opgingen, terwijl verder westwaarts daarvan, van landbouw nog geen sprake was. Ook vandaag nog zijn die afgezande percelen, die zich overal aan de rand van het gebied bevinden, behalve helemaal oostwaarts, intact gebleven; hier en daar, vooral in de zuidwesthoek, zijn zelfs de fraaie houtwalletjes gespaard gebleven, met het volledige gamma aan houtsoorten, die hiervóór werden opgesomd. Op een paar plaatsen vindt men er trouwens nog een andere, voor de duinen zeldzame kultuurvolger: de Gewone Vogelmelk.

Maar van het hele centrale deel bleef het reliëf onaangeroerd: dat onverwoordbaar liefvallige, voor binnenduinen zo kenmerkende zachtgolvende

reliëf, één en al vredigheid verademend, na al die lange tijd van stuiven en verwaaien, accumuleren en weer afkalven, vastleggen en terug opgejaagd worden, om dan zoetjesaan haar vaste vorm te vinden onder de gestadige betreding van mensen en vee. Hier nog met vrij steile, grillig smal doorkerfde kopjes, daar weer nog nauwelijks zichtbaar glooiend, schier ongemerkt wegglijdend over de vette polder heen.

Maar meer opvallend nog, zelfs voor de leek, is wel het zo heel aparte uitzicht van de begroeiing hier. Want van de dichte doornstruwelen-Duindoorn, Vlier, Liguster, en daartussen wat Meidoorn, Hondszroten en Egelantiers, wat Aal- en Kruisbes, en nu en dan eens een Gelderse Roos en een Berkje — die ons van elders zo vertrouwd zijn, is hier nauwelijks iets over. Ja, we vinden al die soorten nog wel, en ook

die merkwaardige najaarskiemers, zoals Fijne Kervel, Bleke Vogelmuur, Kleine Veldkers en Winterpostelein, die de barre droge zomer, van mei af al, als zadjes overleven, en graag de beschutting van het oude struweel opzoeken; maar die zware aaneensluitende, en bijna ondoordringbare massieven zijn hier wel erg ver te zoeken.

Wat we hier in de plaats vinden en er door jarenlange extensieve beweiding tot stand gekomen is, is integendeel een allerwonderlijkst mozaïek van brede plakken grastapijt, afgewisseld met keurig afgeboorde lage kruipwilg-eilandjes, hier en daar doorweven met uitgestrekte bestanden van honderden Duinroosjes; en natuurlijk hier en daar ook wel een bosje Duindoorn, of een enkele solitaire Vlier of Meidoorn, of nog, een Els of Sleedoorn van een oude houtwal; en zelfs, zo nu en dan een onbegroeid blond vlekje, met wat Helm.

Hoewel, grastapijt ... grassen zijn verre van dominant in deze droge duingraslandvegetaties!

Wie goed oplet, vindt wel overal Rood Zwenkgras terug, en Zandzegge, die aan de kolonisatie in woeliger tijden herinneren; veel opvallender daarentegen zijn Fakkelgras en Fijnbladig Schapegras, in flinke polletjes. Wat een merkwaardige combinatie overigens: de één kalkminnend, de andere -mijndend; we zullen dat fenomeen hier trouwens nog vaker ontmoeten. Verder nog Veldbeemdgras, Gewone Veldbies, en talloze minuscule Dwergdravikjes, veel meer grasachtigs staat er voorlopig niet in. Nee veel opvallender hier zijn de vele kruidjes, die hun best doen, zo dicht mogelijk tegen de grond aan te blijven kruipen; dit is ook wel nodig, want de konijnen houden flink huis, en het gazon wordt keurig kortgehouden; véél hoger dan vijf cm komt het gros der blaadjes niet. Maar wat we in de hoogte moeten missen, krijgen we in de breedte dubbel bij: het moet al erg tegenvallen, als we op amper één enkele vierkant meter grasland minder dan 30 verschillende soorten hogere planten en mossen aantreffen! Er zijn de gewonere soorten van drogere gronden, zoals Muizenootje, Gewone Rolklaver en Akkerhoornbloem; zelfs héél algemene, zoals Gewone Hoornbloem, Witbol, en Duizendblad. Maar daartussen, de "fine fleur" bij uitstek: honderden Knolboterbloempjes, in mi-

nuscule uitgave; geurige pakken Grote Wilde Tijn, en grote plakaten Zonneroosjes en Kruipend Stalkruid; daartussen, steeds vanuit één enkel toefje met fijne takjes uitstralend, heel laag op de grond: zachtroze Kalkbedstro, felblauwe Vleugeltjesbloem, en vooral het fameuze Bergglas, een halfparasietje dat overigens allesbehalve kieskeurig is qua gastheer, en zelfs de wortels van z'n soortgenoten uitzuigt. Daartussen overal, één gele weelde van Echt Walstro, Klein Streepzaad, Biggekruid, Thracia en Duinpaardebloem. Hier en daar, en dan vaak overvloedig: Walstrobremraap, in alle gradaties tussen heel teer citroengeel, via zalmkleurig, naar bruinig paarsroze, Aarddistels, in flinke, stekelige rozetten, en, heel vroeg al: Voorjaarsganzerik. Ik zal de geduldige lezer de namen van de mossen maar besparen, alleen zeggen dat er, naast heel wat kalkminnende soorten, ook hier Haarmos voorkomt, dat het liever iets zuurder

Duingentiaan

heeft: hier komen ook massaal korstmossen voor, bekertjes- en rendiermossen, waaronder het schitterend Elandgeweimos; en dat men hier in de late herfst onder meer mag rekenen op massa's Aardtongen, en vijf soorten Wasplanten, ecologisch uiterst kieskeurige paddestoelen, waaronder het knalgroene Papegaaizwammetje. Maar lang niet alle soorten zijn met dat stelselmatig afvreten gediend: Duinruit, Nachtsilene, Kleine Bevernel, Zachte Haver en Schermhavikskruid

zal men dan ook veeleer op ruigere plekjes vinden, en in de rand van lage Kruipwilg- of Duinroosstruweeltjes. In een vergelijkbare situatie komt trouwens nog een heel bijzondere knaap voor: de Liggende Asperge, een broertje van de Gewone Asperge, die op zijn beurt ook geregeld in duinstruweel prijkt. De soort of ondersoort, die hoewel ze voor 't eerst van onze kust beschreven werd, is hier vermoedelijk wel nooit echt algemeen geweest; ik weet momenteel aan de Westkust maar 2 exemplaren meer, waarvan ééntje op de Groenendijk.

Het zou te ver voeren, U ook nog al die vormen van laag duinstruweel in extenso te beschrijven: maar dat ze, hoe slecht gekend ze ook nog mogen zijn, voor de graslanden niet in belang hoeven onder te doen, al was het maar door hun heel bijzondere paddestoelenflora, staat intussen wel vast. Er zij alleen geweest op één type, dat vizueel even aantrekkelijk, als biologisch boeiend is: naast de meeste vernoemde graslandsoorten, en meer voedselminnende planten als Knoopkruid en Frans Raaigras, bloeien hier in mei namelijk talloze Echte Sleutelbloemen, terwijl we een eindje verderop, vlakbij Zonneroosjes en Aarddistels, zuurminners als Blauwe Knoop en Pijpestrootje vinden! We zijn met deze lekkernijen echter al een flink eindje vanuit het hyperdroge wereldje naar vochtiger sferen afgedaald. En het is dan ook de nabijheid van het grondwater, overal in het randgebied, met al die overgangen van kletsnat naar nauwelijks iets beïnvloed, die van de Groenendijk zulk een uitnemende botanische schatkamer — en tegelijk zo'n uiterst kwetsbaar zorgkind gemaakt heeft. Laten we maar met het natste beginnen.

Permanente plassen komen van nature niet in onze duinen voor. Oorlogsactiviteiten hebben hierin echter verandering gebracht: op vele plaatsen treffen we oude bomputjes aan, die net diep genoeg zijn om in de droogste zomers nog net niet helemaal uit te drogen; die putjes hebben intussen een ingrijpende evolutie ondergaan; op plaatsen met extensieve veeteelt werden ze dankbaar als drinkput gebruikt; zodat de begroeiing errond ook kortgehouden werd; wat maakte dat ze vooral in vanouds al vochtige gebieden, zoals

ook hier op de Groenendyk gemakkelij k konden ingenomen worden door tal van natte pioniers, die hier toender tijd allicht nog veel talrijker voorkwamen.

De huidige begroeiing erin en errond is daardoor op sommige plaatsen onwaarschijnlijk gevarieerd geworden. Het water is er zeer helder, en dicht begroeid met Kranswieren, Zannichellia, Dichtbladig- en Krulfonteinkruid; daarboven, talrijk, maar toch in niet zo goeden doen (daarvoor is 't water niet voedselrijk genoeg): Buntkroos en Klein Kroos; ook drijvend, maar veeleer vanuit de rand doorgedrongen: koperig bruine linten van Vlotgras, grote donkergroene plakken Slanke Witte Waterkers, en kleine veldjes frisgroene sterretjes van Stomphoekig Sterrekroos, en daartussen: één feestelijkheid van roze trossen Veenwortel, en honderden witte bloempjes van Kleine en Zilte Waterranonkel. Tenminste, zo ziet het er uit in mei; maar in de nazomer, tot nog in oktober, als het waterpeil die strook allang voorbij is, en op het zwarte slijk alweer de volgende generaties Sterrekroos en Waterranonkel aan 't kiemen gaan, bloeit hier een nog veel merkwaardiger plantje: het Kruipeud Moerasscherm, een klein schermbloempje dat vóór 1930 nog op heel veel plaatsen in Vlaanderen voorkwam, en sindsdien echter in zo'n ijl tempo is achteruitgegaan, dat de populatie op de Groenendijk naar alle vrees de laatste op Belgische grondgebied is; ik weet tenminste aan de kust geen enkele andere groeiplaats meer. Des te merkwaardiger is het, dit allereeldzaamst ding hier tussen een hoop soorten te vinden, die juist het summum van banaliteit van onze flora voorstellen: Witte Klaver, Zilver-schoon, Fioringras, Kruipeude Boterbloem, Ruige Zegge, Straatgras, Krulzuring, Moeraswalstro en Vijfvingerkruid.

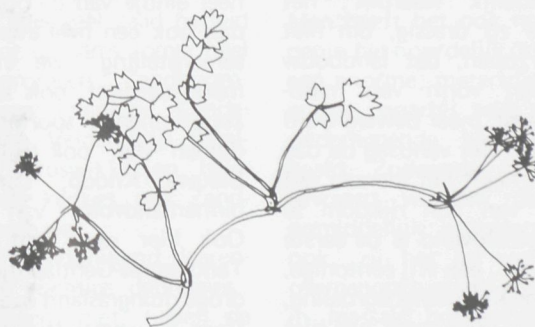
We zitten hier inderdaad in die zone van de helling, waar de schommelingen in de waterhuishouding het grootst zijn, en iedereen, die "Wilde Planten" gelezen heeft, weet, hoe weinig veelbelovend deze hyperonstandvastigheid qua plantengroei wel is. Maar in de duinen is 't altijd oppassen geblazen, en het moet ons niet verwonderen als we tussen deze soorten naast Waternavel ook Gewone Zegge vinden, die in Vlaanderen (de Kempen uitgezon-

derd) toch verre van algemeen zijn. Die Gewone Zegge nu, durft nogal eens moeilijkheden te geven; want ze is, zolang ze niet bloeit, vaak vrij lastig van Drienerfzegge te onderscheiden. Drienerfzegge is daarentegen een strikte kustplant, die men in heel wat min of meer vochtige duinsituaties kan vinden; hier groeit ze het liefst in de minder diepe depressies, die 's winters wel goed vochtig, maar zo goed als nooit onder water komen te staan; ook weer in 't gezelschap van Vijfvingerkruid en konsoorten, in nogal ruiggrazige begroeiingen, waarin niet zelden ook Gele Lis en Zeegroene Rus voorkomen.

Maar terug naar ons bomputje. Als we nu de helling iets hoger bekijken, dan begint het er opeens heel anders uit te zien, met heel veel Brunel en Madeliefjes. Tegelijk nemen de "rommel" soorten af, en worden beetje bij beetje door al de fijne drooggraslandsoorten vervangen; maar daarenboven krijgen we in deze subtiele overgangzone nog een aanrijking met nog niet eerder gevonden soorten, die we tot de meest kieskeurige van ons vlakke landje mogen rekenen: Zeegroene Zegge, Geelhartje, Herfstleeuwetand, Tandjes-

Sierlijke Vetmuur (of Krielparnassia) en Gewoon Duizendguldenkruid, die je nog wel meer vindt, maar ook Fraai Duizendguldenkruid, dat ik buiten het zilte sfeertje nergens anders in de duinen aangetroffen heb, Dwergbloem, en zelfs: Teer Guichelheil en Slanke Duingentiaan.

Beide laatste soorten, die 10 jaar terug nog een paar klassieke vindplaatsen in de Westhoek omvatten, zijn daar door de toenemende ontwatering, en de parallelle overwoekering met Duindoorn, wellicht sinds vijf jaar reeds verdwenen. Hiermee mochten deze twee soorten voor de hele kust als verloren beschouwd worden, want een tweede vindplaats van het Guichelheil noordelijk van de Polderstraat, in de rand van een weg (Patrick Lust, mond. med. — daar zou recentelijk zelfs nog Bonte Paardestaart ook gegroeid hebben!), was evenzeer met verdwijning gedomd. Het Duingentiaante zou hiermee zelfs geheel uit België verdwenen zijn, tot overmaat van cynisme voor een soort, waarvan de flora vermeldt dat de 2 ondersoorten (of zijn het zelfstandige soorten?) elkaar wel eens op Belgisch grondgebied zouden kunnen ontmoeten? Al met al blijven over

Kruipeud moerasscherm

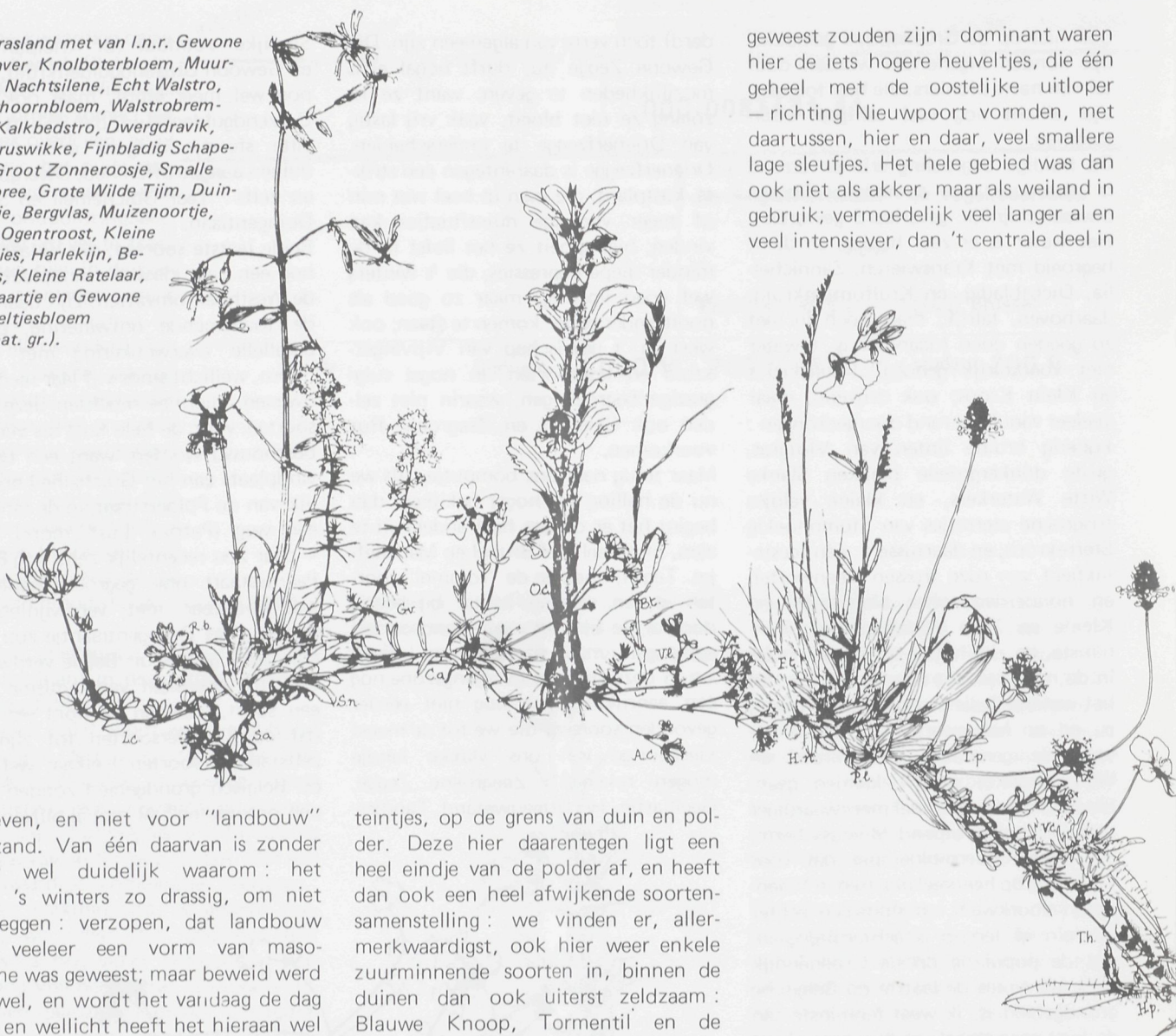
gras, Stijve Ogentroost en verder: opvallend veel Vleugeltjesbloem. Maar daarmee zijn we nog lang niet uitverteld: want het toeval wil, dat juist in deze zone de helling plaatselijk vrij steil wordt, en dat daardoor de reeds gemillimeterde begroeiing door het vee lichtjes wordt opengetrapt. Al die open plekjes vochtig duinzand vormen nu een ideaal kiembed voor een aantal nazomerbloeiertjes, die we eerder in een jong uitgestoven panne zouden verwachten, en die tegelijk tot de aantrekkelijkste als tot de meest bedreigde verschijningen van onze flora behoren:

dit fraaie dingetje nog enkele raadsels op te lossen, want heel werkwaardig had ik er vóór 1977 nog geen enkel exemplaar opgemerkt, terwijl ik er toch geregeld kwam. De hier sindsdien ontdekte populatie heeft zich trouwens sinds '77 gevoelig uitgebreid, en wordt nu al in 2 geheel gescheiden depressies gevonden!

Het hoofdstuk "bomputjes" moge hiermee afgesloten zijn, het hoofdstuk "vochtig sfeertje" is het verre van. Want gelukkig is in dit vochtig sfeertje binnen grondwaterbereik op enkele plaatsen 't oorspronkelijke reliëf intact

Duingrasland met van l.n.r. Gewone Rolklover, Knolboterbloem, Muurpeper, Nachtsilene, Echt Walstro, Akkerhoornbloem, Walstrobremraap, Kalkbedstro, Dwergdravik, Lathyruswikke, Fijnbladig Schapegras, Groot Zonneroosje, Smalle Weegbree, Grote Wilde Tijn, Duinviooltje, Bergglas, Muizenootje, Stijve Ogentroost, Kleine Veldbies, Harlekijn, Bevertjes, Kleine Ratelaar, Geelhaartje en Gewone Vleugeltjesbloem (1/2 nat. gr.).

gebleven, en niet voor "landbouw" afgezaand. Van één daarvan is zonder meer wel duidelijk waarom: het staat 's winters zo drassig, om niet te zeggen: verzopen, dat landbouw hier veeleer een vorm van masochisme was geweest; maar beweid werd het wel, en wordt het vandaag de dag nog, en wellicht heeft het hieraan wel een goed deel van zijn rijkdom te danken. Erg veelbelovend is de eerste aanblik anders niet: een vrij ééntonige, dichte, zij het lage Kruipwilgbegroeiing, met veel Duinriet erin; maar wie niet bang is voor natte voeten en zorgvuldig in de laagte zoekt, wordt beloond met de vondst van honderden tere blaadjes Addertong, deels met, deels zonder sporenaar. En, heel iets hoger misschien, hier en daar ook prompt de Handekenskruiden, die je zo vaak samen met Addertong vindt. Die Orchideeën-Addertonggemeenschap behoort tot onze kostbaarste en meest boeiende ecologische objecten, hoewel, of juist doordat, ze helemaal niet tot de duinen beperkt is, maar in vrijwel alle landschappen te vinden is, maar overal zeldzaam. Eén van de aller-mooiste kent U reeds van de Fon-

teintjes, op de grens van duin en polder. Deze hier daarentegen ligt een heel eindje van de polder af, en heeft dan ook een heel afwijkende soortensamenstelling: we vinden er, allermerkwaardigst, ook hier weer enkele zuurminnende soorten in, binnen de duinen dan ook uiterst zeldzaam: Blauwe Knoop, Tormentil en de binnenlandvorm van Hondsviooltje. Ook hier weer gaat dat dan in de Tandjesgras-Gentiaantjesvariant van het droge duingrasland over. Voor de westzijde van het gebied zijn we hiermee rond. Het centrale oostelijk deel, tot voor kort totaal ontoegankelijk gebied en dus nog zeer slecht gekend, komt hier wellicht goed mee overeen. Mais, noblesse oblige, het zou al te onredelijk zijn het oostelijk stuk, dat door de stafkaart netjes in tweeën gedeeld wordt, hier verder onbesproken te laten, ook al ... maar daarover straks. Het oostelijk deel, zoals gezegd, wijkt — of week — van 't westelijk af in die zin, dat de afgezande percelen aan de rand hier veel minder talrijk zijn; weliswaar lagen ook hier depressies, maar zelden uitgestrekt én laag genoeg, dat ze 't afzanden waard

geweest zouden zijn: dominant waren hier de iets hogere heuveltjes, die één geheel met de oostelijke uitloper — richting Nieuwpoort vormden, met daartussen, hier en daar, veel smallere lage sleufjes. Het hele gebied was dan ook niet als akker, maar als weiland in gebruik; vermoedelijk veel langer al en veel intensiever, dan 't centrale deel in

't westen. In tegenstelling hiermee, was dit gebied immers wel in percelen verdeeld; dat was het rond de eeuwwisseling trouwens ook al. Daarenboven ontbraken de struwelen, zelfs de lage kruipwilgbegroeiingen hier vrijwel volkomen: alleen kwamen ze hier en daar, als kleine vlekjes, in de diepste depressies voor. Voor de rest strekte zich overal aaneengesloten duingrasland uit, dat tot voor een paar jaar nog actief als weiland werd beheerd. Het moet dan ook niet verwonderen, dat men de laatste jaren op heel wat percelen wel eens met kunstmest had geëxperimenteerd, zij het vaak nog tamelijk bescheiden; de begroeiing vertoonde op die plaatsen dan ook een heleboel verschuivingen in soortensamenstelling, waarvan we helaas niet

over gedetailleerde gegevens beschikken. Maar daartussen bevonden zich nog verscheidene weijtjes, waarvan de

variatie en de soortenrijkdom elke verbeelding tarten. Men vond er alle drooggraslandsoorten, die we hierboven al voor 't westelijk deel aangegeven hebben, op Aarddistel na. Ook Zonne-roosje en Voorjaarsganzerik waren hier spaarzamer gezaaid, maar daarentegen kwamen Bergvlas en Kalkbedstro hier in zo'n hoeveelheden voor, dat men zich veeleer ergens in een vroongrondengebied van Normandië zou hebben

gewaand. En daar bovenop kwamen dan nog eens minstens tien soorten, die het vermoedelijk van de — zeer extensieve — natuurlijke bemesting moesten hebben, want die zijn in 't westelijk stuk veel en veel zeldzamer, zoniet ontbreken ze. Het betrof vooreerst Schapezuring, en verder, heel opvallend, 2 hechte groepjes van soorten; de ene éénjarige klavertjes; de andere tengere, overblijvende grassen. De klavers waren vier in getal: niet alleen de gekende gele Kleine en Liggende Klaver, maar ook nog Hazepootje, en de buiten de duinen zeer zeldzame Ruwe Klaver. Onder de grassen was vooral Reukgras opvallend, en verder ook Knoldoddegras. Daartussen: Kamgras, met smalle aren, Goudhaver, met hele fijne glanzige pluimen, maar ook, zij het maar héél af en toe: Engels Raaigras. Al die grassen hadden een duidelijke voorkeur voor de droge maar humusrijke depressies, en de eveneens sterk humeuze noord- en westflanken van de kopjes; op de zuidflanken waar de humusvorming onder invloed van de zomerhitte uitbleef ontbraken ze nagenoeg volkomen, helemaal in tegenstelling tot een ander, heel apart stel plantjes: allemaal piepkleine voorjaarsbloeiertjes, die in juni al tot dorre strootjes en ... heel veel zaad herleid zijn, en daardoor de barre zomer heel goed kunnen verdragen: Zandhoornbloem, Ruw Vergeetmenietje, Kandeltaartje, Vroegeling, Veldereprijs, Smalbladige en Lathyruswikke, en, helemaal op de steile kantjes, ook Zanddoddegras en Paashaver.

Als dag en nacht verschillend daarentegen waren de vochtige depressies: welige begroeiingen, met, tussen de Kruiwilg, onder meer Veldzuring, Margriet, veel Knoopkruid, en Veldlathyrus. In vergelijking met de droge serie zou men deze dichtgrazige vegetaties bijna ruig hebben genoemd: ze werden tot een heel eindje in de zomer door het vee trouwens ook nauwelijks een blik gegund; pas rond juli, als de droge kopjes er dor en onsmakelijk begonnen uit te zien, begonnen ze hier te grazen; zodat tegen eind oktober de zaak toch ook weer netjes kort geraakt was.

Maar even keihard als de nat/droog contrasten waren, even onwezenlijk subliem was ook hier de overgangszone.

Hoewel, zone kon je 't bezwaarlijk noemen, 't betrof hooguit een heel smal lintvormig strookje, dat zich helemaal rondom langs de kopjes, vlak tegen de lage stukjes aan slingerde: erbinnen nauwelijks vijf of tien centimeter hoogteverschil, erboven heel fijn afgeknabbeld, eronder weelderig-onaangeroerd. Wel dáárin nu, en nérgens anders, netjes in dat rijtje, als waren ze d'r door mensen geplant: tientallen Harlekijntjes. En, alsof het niet op kon, op precies hetzelfde niveau, tussen de orchideetjes door: Bevertjes, plaatselijk nog aangevuld met Zee-groene Zegge, Geelhartje, Stijve Ogen-troost, en ook hier weer heel veel Vleugeltjesbloem.

Welnu, lieve lezer, dit eminente "oud-kulturelijke" binnenduineilandschap, dit hoogtepunt van ecologisch precisiewerk, de fraaist uigebalanceerde graslanden die ik ooit in Vlaanderen heb mogen zien: dit unieke relict is na tientallen, misschien honderden jaren rijping, vorige winter, op een paar maanden tijd, op de schop gegaan. En was het maar de schop! Want niet alleen zijn ten behoeve van het inmiddels als een spookverschijning opgetrokken villadorp alle oorspronkelijke reliëfverschillen keurig te niet gedaan. Men heeft het ook nodig geacht middenin het noordelijk deel van het gebied een enorme, metersdiepe vijver uit te graven, waarbij zelfs een deel van de onderliggende kleilaag werd weggehaald. Zodoende moet daarenboven gevreesd worden, dat de westelijk onmiddellijk aanpalende weide, waar ook, zij het in veel minder fraaie overgangssituaties, maar in tegendeel in massale hoeveelheden, honderden exemplaren, Harlekijnorchis groeit, samen met talloze Kleine Ratelaars, en op één enkel plekje zelfs Hondskruid, de totaal gewijzigde grondwaterhuishouding niet zal overleven. Hiermee zouden dan nog maar eens 2 orchideeënsoorten, in ieder geval het Hondskruid, op Vlaanderens dodenlijstje geschreven mogen worden.

Maar we weten helaas allemaal maar al te goed, dat deze verwoesting geen alleenstaand geval meer is, verre van. Ze kan hooguit gezien worden als een dramatisch dieptepunt in de algemene landschapsvernietiging van de duinstreek, die de laatste eeuw gekend heeft.

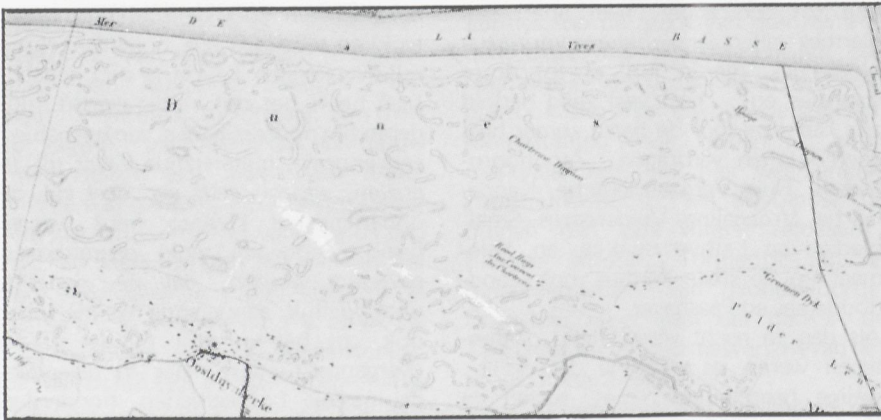

Wat er de laatste honderd jaar nog meer gebeurde .

Eens de eeuw gewisseld, is alles heel vlug gegaan. Vanuit Oostduinkerke en Koksijde werden twee dwarswegen, loodrecht naar het strand aangelegd. Het fietspad, dat de twee onoglijke badplaatsen met elkaar verbond, werd omstreeks 1912 door de Koninklijke Baan vervangen, en vervolgens via Sint-Idesbald verder, naar de Panne. De badsteden namen snel uitbreiding onder invloed van het mogelijk geworden autoverkeer, en groeiden als halfcirkelvormige olievlekken naar elkaar toe. In het zuiden vonden ze aansluiting bij de verkavelde valleien. De oude landbouwpraktijken waren al vlug onrendabel gebleken; de vissers, voor zover ze visser bleven, vonden nu betere bijverdiensten in de toeristische sector. Daarenboven had inmiddels de kunstmest zijn intrede gedaan, en de kleine akkertjes werden verlaten, of, waar de waterhuishouding het toeliet, en deels na het slopen van de houtwallekens, in cultuurweiland veranderd.

De drassige laagten, die eertijds wellicht als hooiland in gebruik waren, werden voornamelijk met Elzen bebost. (Deze Elzenbosjes zijn slecht gekend; sommige, zoals dat ten noorden van de Groenendijk, hebben zich inmiddels tot hele fraaie halfnatuurlijke structuren ontwikkeld, zeer rijk aan mossen en korstmossen, en ideale broedvogelgebieden). Veel ingrijpender was evenwel ook hier de toenemende verstedelijking en de inname als kampeerterreinen, zo mogelijk nog chaotischer dan langs de zeezijde. Van dit, onwaarschijnlijk fijnschalige oude kultuur-landschap, waarvan Massart (1908) ons 3 schitterende foto's heeft nagelaten, mét de verzuchting: "Rien de charmant comme les innombrables maisonnettes blanches, toutes orientées de même, à volets verts, à toit rouge, scrupuleusement propres, isolées au milieu de la verdure" (Massart, 1913a : 119) — van heel dit oude kultuur-landschap is geen enkel stukje meer on-

aangetast — alleen de Groenendijk is hiervan als heel klein relictje, maar ook al hier en daar met nieuwbouw in de rand, gespaard gebleven. Intussen was de myxomatose uitgebroken: de konijnstand stortte in elkaar, en in ijl tempo namen overal de struwelen de ruimte in, ten koste van de al soortenrijke korte mos-kruidenvegetaties, die immers ook niet meer door vee onderhouden werden. Met het gevolg dat het schaarse areaal, dat van het grasland overbleef, nu door de inmiddels geregenereerde konijnbezetting zwaar overbegraasd wordt, aangezien de struwelen te hoog en te dicht geworden zijn, om weer tot grasland af te vreten. En tenslotte kwam, als klap op de vuurpijl, de ontwatering, eerst van de Doornpanne, daarna van de Westhoek. Het resultaat is genoegzaam bekend: talloze obligate grondwaterplanten zijn verdwenen (een uitvoeriger rapport hierover is in voorbereiding). Al de andere strikte duinvallleiplanten zijn aan de Westkust beperkt tot 1, 2 of hooguit 3 refugia: de uiterste noordwesthoek van "de Westhoek", waar de geheel gewijzigde grondwaterfluctuaties hun voortbestaan trouwens erg in vraag stellen: 1 minuscuul pannetje oostelijk van De Panne, dat al bijna helemaal door oprukkend struweel verzwolgen is; en tenslotte: het gebied tussen Oostduinkerke en Nieuwpoort.

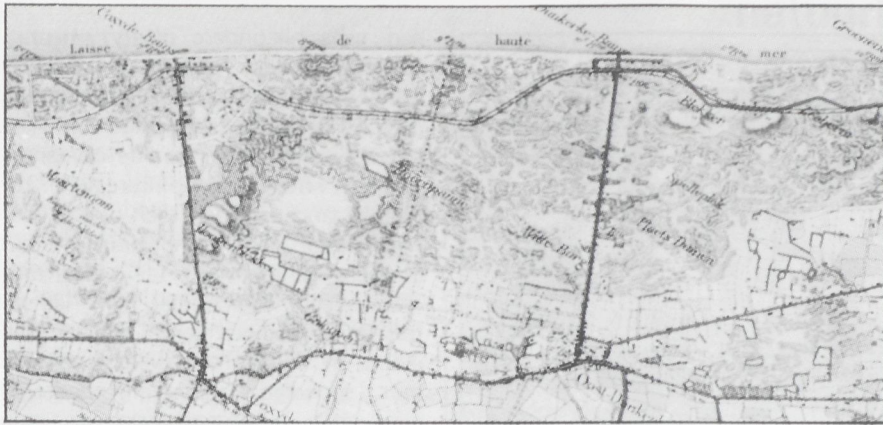
Rond 1840 : nog zeer intacte duinen.

↑ 1 cm = 510 m.

Rond 1860 : het in cultuur brengen van de binnenduinen (afgezande perceeltjes).

Rond 1940 : woonuitbreiding en wegeaanleg nemen een enorme uitbreiding.

Rond 1960.

↑ 1 cm = 510 m.

Reproduktie van de kaart 11/8 (gedeelte) met toelating Nr. A. 148 van het N.G.I.

We hebben met de verwoesting van Groenendijk-oost een tragisch dieptepunt bereikt. Maar het dreigt verre van een eindpunt te worden : als de gewestplannen in hun huidige vorm ook daadwerkelijk ten uitvoer gebracht worden, **dan blijft er van heel dit gebied, niets meer over** dat botanisch de moeite waard is. Tussen Oostduinkerke en de IJzer ligt geen halve vierkante meter duin, dat de status van "natuurreservaat" of "wetenschappelijk belangrijk natuurgebied" gekregen heeft. Midden in het "natuurgebied" is één enorm waterwinningsgebied gepland, waarvan de invloedssfeer evenwel de gehele oppervlakte bestrijkt. Van België's enige duingebied van beheerbare omvang, dat tot nu een opgestoorde waterhuishouding gekend heeft, zal niet één vierkante meter van uitdroging gespaard blijven. Maar alsof dit alles nog niet erg genoeg was :

de hele Groenendijk-West is als woonuitbreidingsgebied bestemd!

Op 1 juni 1862 wordt de "Société Royale de Botanique de Belgique" plechtig gesticht. Op 6 juli van dat jaar gaan haar activiteiten van start met een excursie naar de Westkust. 50 jaar later, op 23 juni 1912 vinden we dezelfde vereniging op dezelfde plaats terug. En Massart (1913a : 70) aan wie we tegelijk de schitterendste beschrijvingen van botanisch en landschappelijk België van die tijd te danken hebben, wijst in zijn verslag erop dat dit gebied op een doorslaggevende manier de noodzaak onderlijnt van het natuurbehoud in een streek die ten zeerste te leiden heeft aan allerhande ingrepen. En ter illustratie worden de stafkaarten van 1862 bij die van 1912 meegepubliceerd, samen met een serie foto's waarvan de

huidige landschapswetenschappelijke waarde nauwelijks hoog genoeg kan worden geschat.

En in hetzelfde jaar nog (1913b : 80) preciseert hij dat te Koksijde en te Oostduinkerke voldoende grote duingebieden dienen behouden te worden om aan de toekomstige generaties een beeld te geven van hoe onze duinen eens waren.

Er zal wel geen enkele sombere voorspelling, als deze dreigende vernietiging, op zo'n verpletterend cynische wijze bewaarheid geworden zijn. En minstens even cynisch daarentegen is dat er van het reservaat nooit iets in huis kwam. Dit kon in de situatie van 1912, waarin de eerste schroomvallige ideeën over natuurbehoud pas kiem geschoten hadden, wel niet gerechtvaardigd, maar toch nog begrijpelijk genoemd worden. DAN KAN HET IN 1980 NIET MEER.

Gewestplan Veurne-Westkust

De Groendijk staat aangeduid als woonuitbreidingsgebied (gerasterd gebied in de rechter-benedenhoek)

“Uniek” is een begrip, dat in termen van natuurbehoud wel vaker gehoord wordt. Toch is het even onbruikbaar, als het gerechtvaardigd is: als men consequent doordenkt, is ieder natuurgebied eigenlijk “uniek”. Zinvoller is de overweging dat de betekenis van ieder natuurgebied “relatief” is, in de ware zin des woords. Zij hangt samen met de vraag, welke andere vergelijkbare natuurgebieden in nabije of verre omgeving te vinden en in welk opzicht deze van meer of minder belang zijn te achten dan het onderhavige (WESTHOFF, 1958). Ik besef ten volle hoe netelig een dergelijke vergelijking, hoe wezenlijk foutief waarschijnlijk zelfs iedere natuur-“waardering” is; wanneer ik toch zo vermetel ben, ze te maken, is dat alleen vanuit de bittere noodzaak, die het concrete natuurbehoud ons vandaag de dag nu eenmaal stelt: kiezen.

Men kan in hoofdzak 2 vergelijkingen maken: de duinstreek versus de andere geografische streken enerzijds; de Westkust en Groenendyk versus andere duingebieden anderzijds.

Vergelijkt men de duinen met bijvoorbeeld de zandstreek, of de leemstreek, dan moet vooreerst gewezen worden op de bijzondere aard van in oorsprong kalkrijk duinzand, in contact met zilte en zoete klei, met al haar implicaties op gebied van reliëf, van waterhuishouding en van bodemvorming, met het uitzonderlijk rijk gamma aan contrasten overgangssituaties dat daaruit volgt;

en daarenboven met de hoge zeldzaamheidswaarde van deze geologische streek, in vergelijking met de veel uitgestreker continentale formaties; daarnaast moet gedacht worden aan de zeer eigen, en nog in volle evolutie verkerende flora, en het bijzonder wetenschappelijk belang dat daarmee samengaat; maar bovenal moet het besef rijzen **dat we hier over de enige landschappen van het hele continent beschikken** (de heel enkele oerbossen hooggebergten en hoogvenen daargelaten) **die nog in staat zijn integraal hun inwendige diversiteit en stabiliteit te behouden door middel van louter natuurlijke processen.**

Bekijkt men anderzijds de Belgische duinen binnen de hele Westeuropese strook, dan moet ook hier haar hoge graad van fyto-geografische eigenheid, niet alleen als kruispunt van talrijke areaalgrenzen, maar ook door haar aanrijking met een aantal soorten, die zowel zuidelijk als noordelijk ervan ontbreken, in aanmerking komen. Hierbinnen onderscheidt zich de Groenendyk door haar geomorfologisch uiterst complexe uitgangssituatie, haar jarenlange evolutie onder de voortdurende modellering van uiterst fijnschalige extensief-agrarische landbouwpraktijken, en de opstapeling van ecologische gradiëntsituaties én de opmerkelijke floristische rijkdom, die daaruit voortvloeien.

Maar bovenal is het gebied tussen Oostduinkerke en Nieuwpoort, waarin de Groenendyk als oudste component

een gans bijzondere plaats inneemt, naast de in andere opzichten totaal verschillend Houtsaegerduinen, het laatste ons nog resterend duingebied van enige omvang geworden, waar de oorspronkelijke waterhuishoudingsregime zo niet onaangetast, dan toch nog in zeer hoge mate in zijn natuurlijke staat bewaard gebleven is. Het is daardoor niet alleen momenteel een laatste refugium voor een aantal soorten, die elders in België reeds verdwenen, of met spoedige uitsterving bedreigd zijn: het is daarenboven, als enig ons nog resterend binnenduinrandgebied, vooralsnog groot genoeg om op natuurtechnisch verantwoorde wijze beheerd te kunnen worden, zodat verwacht moet worden dat dit aantal soorten in de nabije toekomst met nog zeer vele andere, waaronder vrijwel alle submediterrane drooggraslanden, zal aangroeien.

Tenslotte is het de allerlaatste plaats in België geworden, waar men zich waarschijnlijk het meest fijnschalige oude kultuurlandschap nog enigszins voor de geest kan roepen.

Ik meen, dat hiermee kan besloten worden. Het weze voor eens en voor goed in alle duidelijkheid gezegd: indien wij in België het natuurbehoud ook daadwerkelijk *à sérieux* nemen, zoals wij beweren te doen, dan kunnen wij ons vandaag niet meer veroorloven, ook maar één vierkante meter duin, inclusief al haar natuurlijke milieuparameters, de waterhuishouding voorop, doelbewust te laten verloren gaan. Wat er ons nog van rest zou Massart wellicht in tranen hebben doen uitbarsten, maar kan de volgende generatie onthalen als een nooit meer verwachte schatkamer. Van al wat er nog ligt hebben wij nu nog steeds de kans, het voor morgen te vrijwaren. Voor de Groenendyk zal het wellicht een dure kans worden, maar voor het hele binnenduinrandlandschap dan ook de allerlaatste. De keuze is aan ons allemaal.

door Frank DE RAEVE*

* Aspirant bij het N.F.W.O. Leerstoel voor Morfologie, Systematiek en Ecologie van de Planten, Rijksuniversiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent.